

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
YVES'A BOTA
przedstawiona w dniu 6 września 2017 r.¹

Sprawa C-367/16

Postępowanie karne przeciwko Dawidowi Piotrowskiemu

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez hof van beroep te Brussel (sąd apelacyjny w Brukseli, Belgia)]

Decyzja ramowa 2002/584/WSiSW – Europejski nakaz aresztowania – Procedura przekazywania osób między państwami członkowskimi – Podstawy obligatoryjnej odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania – Nieletni – Odpowiedzialność karna – Zasada „nadrzędności wychowania” – Prawo dzieci – Artykuł 24 ust. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej

1. Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez hof van beroep te Brussel (sąd apelacyjny w Brukseli, Belgia) wpisuje się w ramy wykonania w Belgii europejskiego nakazu aresztowania wydanego w dniu 17 lipca 2014 r. przez organy polskie w stosunku do Dawida Piotrowskiego, obywatela polskiego zamieszkałego w Belgii, w celu wykonania dwóch kar pozbawienia wolności.

2. Konkretniej, w sprawie tej po raz pierwszy zwrócono się do Trybunału o dokonanie wykładni art. 3 pkt 3 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi², zmienionej decyzją ramową Rady 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r.³ (zwana dalej „decyzją ramową 2002/584”). W przepisie tym przewidziano podstawę obligatoryjnej odmowy wykonania nakazu aresztowania, jeśli w świetle prawa państwa wykonującego nakaz osoba, w stosunku do której wydano europejski nakaz aresztowania, z uwagi na swój wiek nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności karnej za czyny stanowiące podstawę wydania rzeczonych nakazu aresztowania.

3. W niniejszej opinii wytłumaczę, dlaczego art. 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584 należy interpretować w ten sposób, że określona w tym przepisie podstawa obligatoryjnej odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania nie ma zastosowania ze względu na sam fakt, że sprawca przestępstwa, w stosunku do którego wydano nakaz aresztowania, jest nieletni.

4. Następnie wskażę powody, dla których uważam, że art. 3 pkt 3 tej decyzji ramowej w związku z art. 24 ust. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej⁴ należy interpretować w ten sposób, że państwo członkowskie wykonujące nakaz może odmówić przekazania nieletniego, gdy w stosunku do tego nieletniego – biorąc pod uwagę jego wiek w chwili popełnienia czynu – nie można zastosować

1 Język oryginału: francuski.

2 Dz.U. 2002, L 190, s. 1.

3 Dz.U. 2009, L 81, s. 24.

4 Zwanej dalej „kartą”.

żadnej kary na mocy prawa tego państwa. Natomiast państwo członkowskie wykonania nakazu powinno przekazać nieletniego w każdym wypadku, gdy – biorąc pod uwagę jego wiek w chwili popełnienia przestępstwa – kara grożąca w państwie członkowskim wydania nakazu odpowiada, pod względem jej rodzaju i wymiaru, karze, która również grozi za popełnienie czynu lub która mogłaby zostać orzeczona w państwie członkowskim wykonującym nakaz.

5. W przypadku odmowy przekazania nieletniego przez państwo członkowskie wykonujące nakaz państwo to powinno wypełnić ciężący na nim obowiązek zapewnienia opieki nad tym nieletnim w ramach opieki wychowawczej.

I. Ramy prawne

A. Prawo Unii

6. Motywy 5–8 i 10 decyzji ramowej 2002/584 mają następujące brzmienie:

„(5) Cel Unii, jakim jest ustanowienie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, prowadzi do zniesienia ekstradycji między państwami członkowskimi i zastąpienia jej systemem przekazywania osób między organami sądowymi. W dalszej perspektywie wprowadzenie nowego, uproszczonego systemu przekazywania osób skazanych bądź podejrzanych, w celach wykonania wyroku lub wszczęcia postępowania prowadzącego do wydania wyroku w sprawach karnych, stwarza możliwość usunięcia złożoności obecnych procedur ekstradycyjnych i związanej z nimi możliwości przewlekania postępowania. Dominująca do dziś między państwami członkowskimi tradycyjna współpraca w zakresie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości powinna zostać zastąpiona przez system swobodnego przepływu orzecznictwa sądowego [orzeczeń] w sprawach karnych, obejmujący zarówno decyzje prawomocne, jak i nieprawomocne [orzeczenia wydane w toku postępowania, jak i kończące postępowanie].

(6) Europejski nakaz aresztowania, przewidziany w niniejszej decyzji ramowej stanowi pierwszy konkretny środek w dziedzinie prawa karnego wprowadzający zasadę wzajemnego uznawania, którą Rada Europejska określa jako »kamień węgielny« współpracy sądowej.

(7) Jako że cel, jakim jest zastąpienie systemu wielostronnej ekstradycji zbudowany [wielostronnego systemu ekstradycji zbudowanego] na fundamencie Europejskiej konwencji o ekstradycji z dnia 13 grudnia 1957 r., nie może zostać w sposób wystarczający osiągnięty przez działające jednostronnie państwa członkowskie, natomiast z uwagi na rozmiary lub skutki możliwe jest lepsze jego osiągnięcie na poziomie Unii, Rada może przyjąć odpowiednie środki zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 3 [TUE] i art. 5 [TUE]. Zgodnie z zasadą proporcjonalności, wymienioną w tym ostatnim artykule, niniejsza decyzja ramowa nie wykracza poza środki niezbędne dla osiągnięcia tego celu.

(8) Decyzje w sprawie wykonywania europejskiego nakazu aresztowania należy poddawać należytych kontrolom, co oznacza, że organ sądowy państwa członkowskiego, na terytorium którego osoba, której wniosek dotyczy, została aresztowana [zatrzymana], zobowiązany jest do podjęcia decyzji w sprawie przekazania tej osoby.

[...]

(10) Mechanizm europejskiego nakazu aresztowania opiera się na wysokim stopniu zaufania w stosunkach między państwami członkowskimi [...].”

7. Zgodnie z art. 1 tej decyzji ramowej, zatytułowanym „Definicja europejskiego nakazu aresztowania i zobowiązania [zobowiązanie] do jego wykonania”:

„1. Europejski nakaz aresztowania stanowi decyzję sądową wydaną przez państwo członkowskie w celu aresztowania i przekazania przez inne państwo członkowskie osoby, której dotyczy wnioski, w celu przeprowadzenia postępowania karnego lub wykonania kary pozbawienia wolności bądź środka zabezpieczającego [polegającego na pozbawieniu wolności].

2. Państwa członkowskie wykonują każdy europejski nakaz aresztowania w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania i zgodnie z przepisami niniejszej decyzji ramowej.

3. Niniejsza decyzja ramowa nie skutkuje modyfikacją obowiązku poszanowania praw podstawowych i podstawowych zasad prawa zawartych w art. 6 [TUE]”.

8. W art. 3 wspomnianej decyzji ramowej wymieniono podstawy obligatoryjnej odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania. Przepis ten stanowi, co następuje:

„Właściwy sądowy organ państwa członkowskiego wykonującego europejski nakaz aresztowania (zwany dalej »wykonującym nakaz organem sądowym«) odmawia wykonania europejskiego nakazu aresztowania w następujących przypadkach:

[...]

3) jeśli w świetle prawa państwa wykonującego nakaz osoba podlegająca europejskiemu nakazowi aresztowania z uwagi na jej wiek nie może być pociągnięta do odpowiedzialności karnej za czyny stanowiące podstawę wydania nakazu aresztowania”.

9. Zgodnie z art. 15 decyzji ramowej 2002/584:

„1. Decyzję o tym, czy dana osoba ma zostać przekazana, podejmuje wykonujący nakaz organ sądowy z uwzględnieniem terminów i zgodnie z warunkami określonymi w niniejszej decyzji ramowej.

2. Jeśli wykonujący nakaz organ sądowy uważa informacje przekazane przez wydające nakaz państwo członkowskie za niewystarczające do celów podjęcia decyzji o przekazaniu, występuje o bezzwłoczne przekazanie niezbędnych informacji uzupełniających, w szczególności w odniesieniu do art. 3–5 oraz art. 8, oraz może ustalić termin ich otrzymania, z uwzględnieniem konieczności zachowania terminu określonego w art. 17.

3. Wydający nakaz organ sądowy może w dowolnym terminie przesyłać wszelkie dodatkowe przydatne informacje do wykonującego nakaz organu sądowego”.

B. Prawo belgijskie

10. Artykuł 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584 został transponowany do prawa belgijskiego w art. 4 pkt 3 wet betreffende het Europees aanhoudingsbevel (ustawy dotyczącej europejskiego nakazu aresztowania) z dnia 19 grudnia 2003 r. (zwanej dalej „ustawą dotyczącą europejskiego nakazu aresztowania”)⁵. Przepis ten przewiduje, że wykonania europejskiego nakazu aresztowania można odmówić, gdy osoba podlegająca temu nakazowi z uwagi na jej wiek jeszcze nie może zostać, na podstawie prawa belgijskiego, pociągnięta do odpowiedzialności karnej za czyny stanowiące podstawę wydania rzeczowego nakazu.

⁵ *Belgisch Staatsblad* z dnia 22 grudnia 2003 r., s. 60075.

11. Sąd odsyłający precyzuje w tym zakresie, że w prawie belgijskim dolna granica wieku odpowiedzialności karnej wynosi 18 lat. Jednakże nieletni, który ukończył 16 lat, może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej, jeśli popełnił przestępstwo drogowe lub jeśli sąd dla nieletnich przekazał jego sprawę.

12. Na mocy art. 36 pkt 4 wet betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade (ustawy w sprawie ochrony młodzieży, opieki nad nieletnimi, którzy popełnili czyn zakwalifikowany jako przestępstwo, oraz naprawienia szkody powstałej w wyniku popełnienia tego czynu) z dnia 8 kwietnia 1965 r. (zwanej dalej „ustawą o ochronie młodzieży”)⁶, w brzmieniu mającym zastosowanie w postępowaniu głównym, familie- en jeugdrechtbank (sąd rodzinny i ds. młodzieży, Belgia) rozpoznaje czyny ujęte w oskarżeniu prokuratury w stosunku do osób oskarżonych o popełnienie czynu zakwalifikowanego jako przestępstwo popełnione przed ukończeniem 18 roku życia.

13. W art. 57 bis ust. 1 tej ustawy wskazano, że jeśli osoba przekazana familie- en jeugdrechtbank (sądowi rodzinnemu i ds. młodzieży) z uwagi na czyn zakwalifikowany jako przestępstwo w chwili popełnienia tego czynu miała ukończone 16 lat i familie- en jeugdrechtbank (sąd rodzinny i ds. młodzieży) uważa, że środek opiekuńczy, ochronny lub wychowawczy nie jest celowy, sąd ten może przekazać sprawę, w drodze uzasadnionego postanowienia, prokuraturze w celu prowadzenia postępowania – w zależności od popełnionego czynu zabronionego – albo przez specjalną izbę familie- en jeugdrechtbank (sądu rodzinnego i ds. młodzieży), albo przez sąd przysięgłych.

14. W przepisie tym przewidziano, że familie- en jeugdrechtbank (sąd rodzinny i ds. młodzieży) może jednak przekazać sprawę, wyłącznie jeśli zostanie spełniona jedna z następujących przesłanek, mianowicie jeśli wobec danej osoby został już zarządzonej jeden ze środków wymienionych w art. 37 §§ 2, 2 bis lub 2 ter ustawy o ochronie młodzieży lub większa ich liczba lub zostało już zarządzone naprawienie szkody, o którym mowa w art. 37 bis–37 quinquies tej ustawy, lub jeśli chodzi o czyn przewidziany w art. 373, 375, 393–397, 400, 401, 417b, 417 ter, 471–475 code pénal (kodeksu karnego) lub o usiłowanie popełnienia czynu wskazanego w art. 393–397 tego kodeksu.

15. Artykuł 57 bis § 1 ustawy o ochronie młodzieży przewiduje również, że uzasadnienie familie- en jeugdrechtbank (sądu rodzinnego i ds. młodzieży) dotyczy osobowości danej osoby i jej otoczenia, jak również jej stopnia dojrzałości. Niniejszy przepis może być stosowany również wtedy, gdy dana osoba w chwili wydania wyroku osiągnęła już wiek 18 lat. W tym przypadku uważa się ją za nieletnią.

16. Zgodnie z art. 57 bis ust. 2 tej ustawy familie- en jeugdrechtbank (sąd rodzinny i ds. młodzieży) może przekazać sprawę na podstawie tego przepisu dopiero po nakazaniu przeprowadzenia wywiadu środowiskowego oraz badania psychiatrycznego. Celem tego ostatniego jest ocena sytuacji w zależności od osobowości danej osoby i jej otoczenia, jak również jej stopnia dojrzałości. W tym względzie rodzaj, częstotliwość oraz ciężar zarzucanych tej osobie czynów są brane pod uwagę, o ile przyczyniają się one do oceny jej osobowości.

17. Z zastrzeżeniem spełnienia określonych warunków familie- en jeugdrechtbank (sąd rodzinny i ds. młodzieży) może przekazać sprawę bez nakazania przeprowadzenia wywiadu środowiskowego lub bez konieczności zwrócenia się o badanie psychiatryczne.

II. Okoliczności faktyczne w sporze w postępowaniu głównym

18. W dniu 17 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku wydał europejski nakaz aresztowania D. Piotrowskiego, obywatela polskiego, na podstawie dwóch prawomocnych wyroków skazujących.

⁶ Belgisch Staatsblad z dnia 15 kwietnia 1965 r., s. 4014.

19. W wyroku z dnia 15 września 2011 r. sąd ten skazał D. Piotrowskiego na karę sześciu miesięcy pozbawienia wolności za kradzież, a konkretniej za kradzież roweru, a w wyroku z dnia 10 września 2012 r. – na karę dwóch lat i sześciu miesięcy pozbawienia wolności za udzielenie nieprawdziwych informacji dotyczących ciężkiego przestępstwa. Obydwie orzeczone kary pozostają do wykonania w całości.

20. Postanowieniem z dnia 6 czerwca 2016 r. *onderzoekrechter van de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel* (sędzia śledczy przy niderlandzkojęzycznym sądzie pierwszej instancji w Brukseli, Belgia) zarządził zatrzymanie D. Piotrowskiego w celu wykonania europejskiego nakazu aresztowania i przekazania organom polskim w związku z wyrokiem skazującym z dnia 10 września 2012 r. W tym samym postanowieniu sędzia śledczy wskazał natomiast, że europejski nakaz aresztowania nie może zostać wykonany w związku z wyrokiem skazującym z dnia 15 września 2011 r., ponieważ w chwili popełnienia czynów D. Piotrowski był nieletni.

21. W dniu 7 czerwca 2016 r. *procureur des Konings* (prokurator królewski, Belgia) wniósł zażalenie na wymienione postanowienie w zakresie odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania w związku z wyrokiem skazującym z dnia 15 września 2011 r. Wyjaśnia on, że wobec nieletniego, który ukończył 16 lat, organy belgijskie mogą wydać europejski nakaz aresztowania, jeżeli nastąpiło przekazanie sprawy przez *familie- en jeugdrechtbank* (sąd rodzinny i ds. młodzieży), zgodnie z ustawą o ochronie młodzieży. W tym przypadku ten ostatni ocenia *in concreto* sytuację nieletniego w celu określenia, czy może on zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej oraz czy w stosunku do tego nieletniego może być przeprowadzone postępowanie karne.

22. *Procureur des Konings* (prokurator królewski) jest jednak zdania, że gdy chodzi o wykonanie europejskiego nakazu aresztowania wydanego przez organy innego państwa członkowskiego, przeprowadzenie oceny *in concreto* nie jest konieczne, oraz że należy wziąć pod uwagę jedynie kryterium wieku, czyli określić, czy dana osoba w chwili dokonania czynów ukończyła 16 lat. Zdaniem *procureur des Konings* (prokuratora królewskiego) od tego wieku istnieje bowiem możliwość ponoszenia odpowiedzialności karnej, przy czym w ramach prawa dotyczącego przekazywania lub ekstradycji osób ściganych nie ma znaczenia, jakie dodatkowe warunki muszą zostać spełnione w świetle prawa belgijskiego dla wszczęcia takiej procedury ścigania. W tym względzie *procureur des Konings* (prokurator królewski) uściśla, że sąd belgijski nie jest właściwy do orzekania w przedmiocie oskarżenia i nie może narzucać organowi wnoszącemu o przekazanie lub ekstradycję warunków, które mogłyby być obce prawu krajowemu tego organu.

23. Sąd odsyłający, *hof van beroep te Brussel* (sąd apelacyjny w Brukseli), jest bowiem skonfrontowany z dwoma przeciwstawnymi poglądami orzecznymi, jeśli chodzi o kwestię, czy nieletni w wieku 16 lat może zostać przekazany w ramach wykonania europejskiego nakazu aresztowania.

24. W wyroku z dnia 6 lutego 2013 r.⁷ *Hof van Cassatie* (sąd kasacyjny, Belgia), druga izba, sekcja francuskojęzyczna, orzekł bowiem w istocie, iż ze względu na to, że procedura przekazania nie ma zastosowania do osoby ściganej przez organy innego państwa, procedura ta nie może być stosowana w ramach wykonania europejskiego nakazu aresztowania, który dotyczy nieletniego. W związku z tym przekazanie nieletniego nie może zostać dokonane.

25. Jednakże w wyroku z dnia 11 czerwca 2013 r.⁸ *Hof van Cassatie* (sąd kasacyjny), orzekając w pełnym składzie, stwierdził w istocie, że zasada wzajemnego uznawania, która stanowi podstawę europejskiego nakazu aresztowania, skutkuje niemożnością wydania przez sąd państwa wykonującego orzeczenia w przedmiocie oskarżenia publicznego. Wobec tego okoliczność ta wyklucza dokonanie przez sąd belgijski oceny wstępnej, czy środek opiekuńczy, ochronny lub wychowawczy jest odpowiedni

⁷ Wyrok nr P.13.0172.F, dostępny na stronie: http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=F-20130206-3.

⁸ Wyrok nr P.13.0780.N, dostępny na stronie: http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=F-20130611-2.

w związku z przekazaniem sprawy przez familie- en jeugdrechtbank (sąd rodzinny i ds. młodzieży). W konsekwencji przekazanie osoby, która w chwili popełnienia czynu miała ukończone co najmniej 16 lat – w tym przypadku chodziło o zabójstwo – nie jest zależne od wydania postanowienia o przekazaniu sprawy, a osoba ta może zostać zatem pociągnięta do odpowiedzialności karnej w rozumieniu art. 4 pkt 3 ustawy w sprawie europejskiego nakazu aresztowania.

26. W obliczu tej niepewności co do orzecznictwa sąd odsyłający postanowił więc zwrócić się do Trybunału.

III. Pytania prejudycjalne

27. Mając wątpliwości co do prawidłowej wykładni decyzji ramowej 2002/584, hof van beroep te Brussel (sąd apelacyjny w Brukseli) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy art. 3 pkt 3 decyzji ramowej [2002/584] należy interpretować w ten sposób, że przekazywanie osób jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy w świetle prawa wykonującego nakaz państwa członkowskiego osoby te uważane są za pełnoletnie, czy też wymieniony artykuł zezwala wykonującemu nakaz państwu członkowskiemu na przekazywanie również nieletnich, którzy na podstawie przepisów krajowych mogą być pociągani do odpowiedzialności karnej od pewnego wieku (i ewentualnie przy spełnieniu pewnej liczby warunków)?
- 2) W razie gdy przekazywanie nieletnich nie jest zakazane zgodnie z art. 3 pkt 3 [tej] decyzji ramowej, czy przepis ten należy wówczas interpretować w ten sposób, że:
 - a) istnienie (teoretycznej) możliwości karania nieletnich na podstawie prawa krajowego od momentu osiągnięcia pewnego wieku stanowi wystarczające kryterium, aby zezwolić na przekazanie (innymi słowy, poprzez dokonanie abstrakcyjnej oceny na podstawie kryterium wieku, od którego uznaje się, że dana osoba ponosi odpowiedzialność karną, bez uwzględniania ewentualnych dodatkowych warunków), lub
 - b) ani określona w art. 1 ust. 2 decyzji ramowej [2002/584] zasada wzajemnego uznawania, ani brzmienie art. 3 pkt 3 [tej] decyzji ramowej nie stoją na przeszkodzie dokonaniu przez wykonujące nakaz państwo członkowskie oceny in concreto indywidualnego przypadku, w związku z którą można wymagać, aby w odniesieniu do osoby poszukiwanej w ramach przekazywania spełnione były takie same warunki odpowiedzialności karnej jak te, jakie mają zastosowanie do własnych obywateli wykonującego nakaz państwa członkowskiego z uwagi na ich wiek w chwili popełnienia czynów i na rodzaj zarzucanego przestępstwa oraz ewentualnie nawet z uwagi na uprzednie interwencje sądowe w państwie członkowskim wydania nakazu, które doprowadziły do zastosowania środka wychowawczego, mimo że warunki te nie są przewidziane w państwie członkowskim wydania nakazu?
- 3) Jeśli wykonujące nakaz państwo członkowskie może dokonać oceny in concreto, czy wówczas w celu zapobieżenia bezkarności nie należy dokonywać rozróżnienia między przekazaniem w celu przeprowadzenia postępowania karnego a przekazaniem w celu wykonania kary?”.

IV. Analiza

28. Na wstępie należy wskazać, że moim zdaniem nie ma wątpliwości, iż określona w art. 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584 podstawa obligatoryjnej odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania nie ma zastosowania ze względu na sam fakt, że sprawca czynu, w stosunku do którego wydano ten nakaz, jest nieletni.

29. Z prac przygotowawczych poprzedzających przyjęcie tej decyzji ramowej wynika bowiem, że ustawodawca Unii w sposób dokładny uwzględnił sytuacje osób nieletnich, wprowadzając w trakcie procedury legislacyjnej poprawkę przewidującą, że państwo członkowskie może nie przekazać nieletniego, w stosunku do którego wydano europejski nakaz aresztowania, jeśli w świetle prawa państwa członkowskiego wykonującego nakaz – ze względu na swój wiek – nie może on podlegać odpowiedzialności karnej. Ścisłej rzecz ujmując, Parlament Europejski, autor tej poprawki, uzasadnił ją, wskazując, że „[j]eśli osoba poszukiwana jest uznawana za *osobę nieletnią* w państwie członkowskim wykonującym nakaz, to państwo członkowskie powinno mieć możliwość odmowy wykonania nakazu aresztowania”⁹.

30. Ta podstawa odmowy wykonania nakazu, która pierwotnie miała charakter fakultatywny, stała się podstawą obligatoryjną, sformułowaną aktualnie w art. 3 pkt 3 rzeczony decyzji ramowej.

31. Dodam, że dolna granica wieku odpowiedzialności karnej nie może być mylona z dolną granicą wieku, od którego osoba może zostać poddana odpowiedzialności karnej na zasadach ogólnych, gdyż są to dwa różne pojęcia. Nieletni mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności karnej za przestępstwa, które popełnili. Dolna granica wieku ponoszenia odpowiedzialności karnej na zasadach ogólnych jest pojęciem określającym wiek, od którego osoba poddana jest ogólnemu reżimowi odpowiedzialności karnej.

32. Jest zatem oczywiste, że prawodawca Unii, precyzując w tym przepisie, że właściwy sądowy organ państwa członkowskiego wykonującego nakaz odmawia przekazania państwu członkowskiemu wydania nakazu osoby, która „z uwagi na jej wiek nie może być pociągnięta do odpowiedzialności karnej” za czyny, które popełniła, nie dotyczył osób, które nie przekroczyły dolnej granicy wieku ponoszenia odpowiedzialności karnej na zasadach ogólnych, lecz nieletnich, którzy nie mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności karnej zgodnie z prawem państwa członkowskiego wykonującego nakaz.

33. W związku z powyższym uważam, że art. 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584 należy interpretować w ten sposób, że określona w tym przepisie podstawa obligatoryjnej odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania nie ma zastosowania ze względu na sam fakt, że sprawca przestępstwa, w stosunku do którego wydano nakaz aresztowania, jest nieletni.

34. Należy teraz ustalić – o co w istocie pyta sąd odsyłający – czy pojęcie „odpowiedzialności karnej” w rozumieniu tego przepisu umożliwia państwu członkowskiemu wykonującemu nakaz, w celu przekazania nieletniego do państwa członkowskiego wydania nakazu, przeprowadzenie badania sytuacji tego nieletniego celem określenia, czy zostały spełnione wszystkie wymagane przez jego prawo krajowe przesłanki pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej.

35. Przedstawione pytania prejudycjalne dotyczą prawa karnego znajdującego zastosowanie do nieletnich. Aby jednak udzielić na nie odpowiedzi, należy wziąć pod uwagę specyficzny charakter tego prawa, które z jednej strony stosuje klasyczny reżim odpowiedzialności karnej, a z drugiej strony wprowadza do niego reguły istotnie zmieniające jego funkcjonowanie i podejście.

36. Odnosząc się najpierw do klasycznych zasad reżimu odpowiedzialności w sprawach karnych, należy przypomnieć, że aby osoba została uznana za odpowiedzialną za czyn, który na podstawie prawa miejsca, gdzie został dokonany, jest uznawany za przestępstwo, sprawca musi wykazywać następujące cechy:

– mieć świadomość tego, co czyni;

⁹ Zobacz sprawozdanie Parlamentu Europejskiego z dnia 14 listopada 2001 r. w sprawie wniosku ustawodawczego Komisji dotyczącego decyzji ramowej Rady w sprawie zwalczania terroryzmu (A5-0397/2001, poprawka 72), dostępne na stronie: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A5-2001-0397+0+DOC+PDF+V0//FR> (wyróżnienie moje).

- wiedzieć, że czyn ten był zakazany; oraz
- działać jednak z zamiarem jego popełnienia.

37. Cechy te (świadomość, rozeznanie i zamiar) ocenia się konkretnie w każdym rozpatrywanym wypadku, a dokonanie tej oceny – przy poszanowaniu zasad rzetelnego procesu – jest zadaniem organów wymiaru sprawiedliwości prowadzących dochodzenie lub śledztwo, a także organów orzekających. Chodzi tu o organy państwa członkowskiego wydania nakazu.

38. Następnie, co się tyczy istotnych cech charakterystycznych prawa nieletnich, należy wskazać, na czym w zasadzie one polegają.

39. W świetle ogólnych zasad regulujących pojęcie odpowiedzialności karnej niewątpliwie wydaje się, że ich wyodrębnienie może stanowić problem tym większy, że nieletni jest młody. Aby rozwiązać ten problem, niektóre państwa członkowskie stosują podejście *in concreto*, takie jak opisane w pkt 36 i 37 niniejszej opinii, a inne państwa zastosowały system, który wyłącza wszelką odpowiedzialność karną poniżej wieku określonego w prawie.

40. Co się tyczy stosowanej sankcji, pojawia się następnie istotna różnica w stosunku do prawa stosowanego do sprawców dorosłych, która polega w rzeczywistości na wprowadzeniu rozróżnienia między odpowiedzialnością a karalnością czynu. Zatem nieletni sprawca może zostać pociągnięty do odpowiedzialności, lecz ze względu na jego wiek ustawa zakazuje stosowania wobec niego kary.

41. To rozwiązanie, które może wydawać się wyjątkowe, a wręcz wyjątkowo skomplikowane, jest w rzeczywistości wdrożeniem jednej z podstawowych zasad, które stanowią fundament prawa nieletnich, a mianowicie zasady nadrzędności wychowywania.

42. Pojawienie się tej zasady jest konsekwencją historycznej ewolucji tej gałęzi prawa karnego, ewolucji, której rozwój przyspieszył po zakończeniu II wojny światowej, w szczególności pod wpływem teorii wpisujących się w nurt zwany „szkołą socjologiczną”, skoncentrowany na prewencji, wychowaniu i reintegracji.

43. Szczegółość prawa karnego nieletnich jest dziś podkreślana w licznych instrumentach międzynarodowych, przy których tworzeniu państwa członkowskie współpracowały lub do których przystąpiły. Wśród nich mogą wskazać Konwencję o prawach dziecka¹⁰, jak również Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich (Reguły pekińskie)¹¹.

44. Unia wdrożyła już tę specyfikę i dąży do tego, aby została ona wprowadzona we wszystkich politykach Unii. A zatem w Agendzie UE na rzecz praw dziecka¹² Komisja wyjaśnia, że „[w]ymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku, to jedno z najważniejszych haseł [tej agendy]”, i precyzuje, że „[p]ozbawienie dziecka wolności powinno być środkiem ostatecznym, a w razie konieczności wymierzonym na najkrótszy możliwy okres”¹³. W dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym¹⁴ podkreślono w szczególności uwzględnienie tej specyfiki prawa karnego nieletnich w prawie Unii.

¹⁰ Konwencja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w rezolucji nr 44/25 z dnia 20 listopada 1989 r., weszła w życie w dniu 2 września 1990 r.

¹¹ Przyjęte przez to samo Zgromadzenie Ogólne w rezolucji nr 40/33 z dnia 29 listopada 1985 r.

¹² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM(2011) 60 wersja ostateczna.

¹³ Zobacz s. 6 i nast. tego komunikatu.

¹⁴ Dz.U. 2016, L 132, s. 1

45. Rada Europy podkreśliła tę samą konieczność w sprawozdaniu „Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych osób nieletnich przyjazny dzieciom: od teorii do praktyki”¹⁵. W sprawozdaniu tym Rada Europy jeszcze bardziej uściśla i wzywa państwa członkowskie w szczególności do określenia dolnej granicy wieku odpowiedzialności karnej na co najmniej 14 lat, prezentując szereg rozwiązań przyjaznych młodym sprawcom w celu zastąpienia tradycyjnych postępowań karnych oraz zapewnienia, aby zatrzymanie nieletnich było wyłącznie środkiem ostatecznym i wymierzonym na najkrótszy możliwy okres, w szczególności opracowując środki i sankcje alternatywne niepolegające na pozbawieniu wolności, zastępujące areszt tymczasowy i karę pozbawienia wolności po przeprowadzeniu postępowania karnego, takie jak ostrzeżenia lub pouczenia, środki wychowawcze, grzywny, nadzór kuratorski, programy szkoleniowe itp. Wszystkie te zalecenia uwzględniają w istocie zasady zawarte w Konwencji o prawach dziecka¹⁶ i w Regułach pekińskich¹⁷.

46. Z powyższego wynika, że w zakresie prawa karnego nieletnich kara ma wyłącznie charakter subsydiarny, a cel wychowawczy powinien być nadrzędny. Dlatego system ten określa się jako „nadrzędność wychowania”.

47. Ta specyfika jest na tyle silna, że moim zdaniem odnosi się ona do pojęcia praw podstawowych. Potwierdzenie powyższego znajdziemy w art. 24 ust. 2 karty, który przewiduje, że „[w]e wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka”.

48. Ponadto to ten najlepszy interes uzasadnia i nakazuje, aby tradycyjny schemat odpowiedzi prawa karnego został zmieniony w zależności od tego, co nakazuje uwzględnienie najlepszego interesu dziecka, w zależności od jego wieku oraz od założonego celu, czyli zapewnienia, aby sądowa interwencja w sprawach karnych pozwoliła osiągnąć jego maksymalną reintegrację oraz wychowanie.

49. Jeśli chodzi o osobę, której osobowość – ze względu na jej wiek – dopiero się kształtuje, uwzględnienie tego najlepszego interesu, który jest jednocześnie powiązany z interesem całego społeczeństwa, prowadzi do tego, że szczególne środki będą stosowane zarówno w ramach dochodzenia lub śledztwa, jak i we właściwym postępowaniu sądowym, oraz że szereg stosowanych rozwiązań będzie zróżnicowany do tego stopnia, iż środek wychowawczy będzie mógł być zastosowany tytułem sankcji karnej, jeżeli ustawa na to zezwala.

50. W ustawie można bowiem zakazać sankcji karnej, wskazując, że poniżej pewnego wieku samo pojęcie sankcji karnej jest nieadekwatne oraz że wobec młodego nieletniego środek powinien być zastosowany jedynie w ramach czysto wychowawczych i nie może łączyć sankcji z wychowaniem, co niesie ze sobą ryzyko zniekształcenia znaczenia tego środka, utrudnienia zaangażowania nieletniego w ten środek oraz ponadto zmniejszenia jego skuteczności.

51. Mając na względzie zasady, które przywołałem powyżej, należy moim zdaniem przyznać, że każdy system, który nie ustanawia żadnej różnicy między karami stosowanymi do dorosłego sprawcy a tymi stosowanymi do nieletniego sprawcy, naruszałby w rzeczywistości prawa podstawowe danego nieletniego, a indywidualizacja kary – warunek konieczny do realizacji zasady nadrzędności wychowania – stanie się niemożliwa do zastosowania w zakresie, w jakim swobodna ocena sądu zostanie zablokowana przez samą ustawę.

¹⁵ Sprawozdanie z dnia 19 maja 2014 r., Doc. 13511.

¹⁶ Zobacz art. 40 tej konwencji.

¹⁷ Zobacz w szczególności art. 17 tych reguł.

52. W rzeczywistości prawo porównawcze pokazuje, że przynajmniej w prawie państw członkowskich Unii te ostatnie wprowadziły system, który pozwala sądowi zapewnić indywidualizację kary poprzez dwa uzupełniające się rozwiązania. Przede wszystkim poprzez zróżnicowanie kar, jakie może orzec sąd, a następnie poprzez umożliwienie zastosowania tych kar, które są zbliżone do klasycznych kar pozbawienia wolności lub grzywny, jedynie od pewnego wieku sprawcy.

53. W rezultacie poniżej pewnego wieku nie może zostać orzeczona żadna kara. Jednakże za przestępstwa popełnione w grupie wiekowej bezpośrednio wyższej orzeczona kara może polegać jedynie na środku wychowawczym. Dla następnej grupy wiekowej kara grożąca za czyn w normalnym wymiarze, lecz uznawana za karę o charakterze subsydiarnym, uwzględniając zasadę nadrzędności wychowania, będzie w każdym razie bezwzględnie niższa, a zasada jej zastosowania w konkretnym przypadku – szczególnie umotywowana. To poprzez kolejne etapy odpowiadające kolejnym grupom wiekowym nieletni sprawca zbliża się stopniowo do wieku, od którego może być poddany odpowiedzialności karnej na zasadach ogólnych.

54. W ramach tego stanowiska znajdujemy się w sytuacji, w której odniesienie do wieku staje się spójne dla wszystkich państw członkowskich. Z jednej strony rozwiązanie to pozostawia każdemu państwu swobodę wyboru systemu, zgodnie z którym zamierza ono określić odpowiedzialność karną nieletnich, lecz zobowiązuje do uznania systemu przyjętego przez inne państwa członkowskie, a z drugiej strony, poprzez odniesienie do zagrożenia karą lub do kary orzeczonej, pozwala na ustalenie odpowiedniego obiektywnego kryterium, które wskaże na zgodę na przekazanie lub odmowę przekazania.

55. Z powyższego wynika, że tak właśnie należy interpretować art. 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584. Odniesienie do wieku, którym posłużono się w tym przepisie, dotyczy dolnej granicy wieku, od którego można zastosować karę w stosunku do nieletniego sprawcy. Nie jest bowiem dopuszczalne, by niektóre państwa członkowskie, z tego powodu, że ich prawo krajowe wprowadziło technikę kazuistycznej oceny odpowiedzialności karnej nieletnich poprzez badanie *in concreto* występowania wszystkich trzech kryteriów omówionych w pkt 36 i 37 niniejszej opinii, mogły przejąć tę analizę w charakterze państwa członkowskiego wykonującego nakaz. Oznaczałoby to faktyczne przywrócenie restrykcyjnego systemu ekstradycji wymagającego, by państwo członkowskie wykonujące nakaz miało dostęp do całości akt postępowania lub wyroku skazującego i weryfikowało, czy odpowiada ono w całym zakresie jego własnemu postępowaniu krajowemu.

56. Taka sytuacja byłaby sprzeczna z zasadą wzajemnego uznawania. Zasada ta zobowiązuje państwo członkowskie wykonujące nakaz do zaakceptowania analizy państwa członkowskiego wydania nakazu dotyczącej winy, ewentualnej w przypadku postępowania karnego lub stwierdzonej w przypadku wyroku skazującego orzeczonego w państwie członkowskim wydania nakazu. Omawiana decyzja ramowa opiera się zaś na zasadzie wzajemnego uznawania¹⁸. Nie może być ona zatem interpretowana w sposób sprzeczny z tą zasadą.

57. Natomiast kluczowe znaczenie ma kwestia, czy wobec nieletniego, przy uwzględnieniu jego wieku, można zastosować karę. Ta fundamentalna kwestia jest określona w art. 3 pkt 3 rzeczonyj decyzji ramowej, który to przepis – w przypadku negatywnej odpowiedzi – czyni z niej automatyczną podstawę odmowy przekazania. Przepis ten zapewnia pełne poszanowanie jednej z fundamentalnych koncepcji prawa nieletnich przez wszystkie państwa członkowskie. W konsekwencji respektuje on prawa podstawowe wynikające w szczególności z art. 24 ust. 2 karty.

¹⁸ Zobacz wyrok z dnia 29 czerwca 2017 r., Popławski (C-579/15, EU:C:2017:503, pkt 19 i przytoczone tam orzecznictwo).

58. Dla uzupełnienia należy dodać, że charakter prawa nieletnich, które to prawo nastawione jest przede wszystkim na cel w postaci wychowania, powoduje, że decyzja o odmowie przekazania na podstawie art. 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584 nie może prowadzić do zwykłego uwolnienia nieletniego „na łono natury”. Z zasady uwzględniania najlepszego interesu nieletniego wynika rzecz przeciwna, a mianowicie obowiązek zapewnienia mu opieki w jakiś inny sposób, to jest poprzez zastosowanie opieki wychowawczej. Ta ostatnia jest formą zapewnienia opieki i ochrony nieletniego – w jego najlepszym interesie – w każdym przypadku, gdy jego zdrowie, bezpieczeństwo i moralność są zagrożone.

59. Jeśli zaś pojawia się kwestia przekazania osoby, to dlatego, że chodzi o przestępstwo popełnione w państwie członkowskim wydania nakazu, a wystąpienie okoliczności skutkujących wyłączeniem odpowiedzialności karnej – bez względu na definicję tego wyrażenia – nie może prowadzić do zniknięcia tego przestępstwa. Nie można zatem uznać, że dokonanie czynu zabronionego o określonej wadze, jako że spełniał on warunki umożliwiające wydanie europejskiego nakazu aresztowania, jest czymś normalnym. W takiej sytuacji pojawia się obowiązek zapewnienia opieki, który ciąży na państwie członkowskim wykonującym nakaz, również na mocy praw podstawowych dziecka. Przypominam ponadto, że chodzi o odmowę przekazania, ponieważ nieletni jest zbyt młody na poniesienie kary – nawet polegającej na środku wychowawczym – w państwie członkowskim wykonującym nakaz. Obowiązek zapewnienia opieki przez to państwo jest tym bardziej istotny.

60. Wydaje mi się, że ta interpretacja, oparta na wzajemnie uzupełniających się różnych aspektach prawa nieletnich, uwzględnia podstawę specyficznych zasad prawa nieletnich, która przede wszystkim wspiera solidarność międzypokoleniową i międzyludzką. Uważam, że przepisy, które umożliwiają stworzenie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, nie mogą być interpretowane w sposób naruszający tę ideę, lecz wręcz przeciwnie – mogą być interpretowane w sposób jej sprzyjający.

61. Co się tyczy niniejszego wypadku, wniosek o przekazanie został wydany w stosunku do nieletniego, co do którego – na podstawie prawa belgijskiego – orzeczenie sankcji nie jest wyłączone. Jednakże wymagałoby to przeprowadzenia przez organy państwa członkowskiego wykonującego nakaz badania osobowości nieletniego, jego przeszłości i działania z rozeznaniem w chwili popełnienia przestępstwa. Owe kwestie zaś, a w szczególności kwestia dotycząca sankcji, jaką można zastosować w stosunku do nieletniego przy uwzględnieniu jego osobowości i wieku, pojawiają się także w państwie członkowskim wydania nakazu. Rozstrzygnięcie tych kwestii wchodzi w zakres oceny, której może dokonać jedynie sąd tego państwa. Odrzucenie tego rozwiązania oznaczałoby, z innej perspektywy, odrzucenie zasady wzajemnego uznawania.

62. W konsekwencji, uwzględniając wszystkie powyższe powody, uważam, że art. 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584 w związku z art. 24 ust. 2 karty należy interpretować w ten sposób, że państwo członkowskie wykonujące nakaz może odmówić przekazania nieletniego, gdy wobec tego ostatniego – biorąc pod uwagę jego wiek w chwili popełnienia przestępstwa – nie można zastosować żadnej kary na podstawie prawa tego państwa. Z drugiej strony państwo członkowskie wykonujące nakaz powinno przekazać nieletniego w każdym wypadku, gdy – biorąc pod uwagę jego wiek w chwili popełnienia przestępstwa – kara grożąca w państwie członkowskim wydania nakazu odpowiada, pod względem jej rodzaju i wymiaru, karze, która również grozi za popełnienie czynu lub która mogłaby zostać orzeczona w państwie członkowskim wykonującym nakaz.

63. W przypadku odmowy przekazania nieletniego przez państwo członkowskie wykonujące nakaz państwo to powinno wypełnić ciężący na nim obowiązek zapewnienia opieki nad tym nieletnim w ramach opieki wychowawczej.

V. Wnioski

64. Mając na względzie wszystkie powyższe rozważania, proponuję Trybunałowi, aby na przedstawione przez hof van beroep te Brussel (sąd apelacyjny w Brukseli, Belgia) pytania prejudycjalne odpowiedział następująco:

- 1) Artykuł 3 pkt 3 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, zmienionej decyzją ramową Rady 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r., w związku z art. 24 ust. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej należy interpretować w ten sposób, że:
 - określona w tym przepisie podstawa obligatoryjnej odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania nie ma zastosowania ze względu na sam fakt, że sprawca przestępstwa, w stosunku do którego wydano nakaz aresztowania, jest nieletni;
 - państwo członkowskie wykonujące nakaz może odmówić przekazania nieletniego, gdy w stosunku do tego ostatniego – biorąc pod uwagę jego wiek w chwili popełnienia przestępstwa – nie można zastosować żadnej kary na podstawie prawa tego państwa, a
 - z drugiej strony państwo członkowskie wykonujące nakaz powinno przekazać nieletniego w każdym wypadku, gdy – biorąc pod uwagę jego wiek w chwili popełnienia przestępstwa – kara grożąca w państwie członkowskim wydania nakazu odpowiada, pod względem jej rodzaju i wymiaru, karze, która również grozi za popełnienie czynu lub która mogłaby zostać orzeczona w państwie członkowskim wykonującym nakaz.
- 2) W przypadku odmowy przekazania nieletniego przez państwo członkowskie wykonujące nakaz państwo to powinno wypełnić ciążący na nim obowiązek zapewnienia opieki nad tym nieletnim w ramach opieki wychowawczej.